

הלימוד מוקדש לזכרו של טייס חיל האוויר סא"ל אבנר גולדמן,
ששילב בחייו ספרא וסייפא, נפל בתאונת המסוק ברומניה בט"ו באב תש"ע

"על הפרק"

מפגש מחודש עם התנ"ך

שמואל ב' פרקים י"ג-י"ד

בפרקנו מתחילה נבואת הפורענות של נתן להתגשם. הרעה יוצאת מתוככי מביתו של דוד. ראשיתה באונס תמר על ידי אמנון בכורו, והמשכה ברציחתו של אמנון בידי אבשלום אחי תמר. בעקבות הרצח נאלץ אבשלום לברוח לסבו, מלך גשור. לאחר שנתיים, ובסיוע יואב והאשה החכמה, שב אבשלום לירושלים, אולם תסיסתו בשנות גלותו מכינה את הקרקע למרידתו באביו.

"וַיִּקְרָאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק י"ג

- 1 "אֶת-תָּמָר אָחוֹת אֲבִשָׁלָם אָחִי אֲנִי אֶהֱבֶה" עקבו אחרי השלבים השונים במעשי אמנון. שימו לב כיצד הם משתלשלים זה מזה בדרך של 'עבירה גוררת עבירה'.
- 2 בין אמנון לתמר מתקיים דו שיח לפני האונס ואחריו. שלבי הדו שיח מקבילים: דברי אמנון, הפצרתה של תמר, וסירובו של אמנון. מהם הנימוקים השונים שמעלה תמר בהפצרתה הראשונה? מדוע מכנה תמר את שילוחה כרעה גדולה יותר מהאונס עצמו (טז)? עיינו בדברי תמר בראש פסוק יג, והשוו לדברים כב, כח-כט.
- 3 "וַעֲתָה דָבַר-נָא אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא מִנְעָנִי מִכֶּן" כיצד מציעה תמר לאמנון לקחתה לאשה? מהן האפשרויות השונות להבנת דברי תמר? דייקו בפסוקים א; ד; יג. עיינו גם בפתרון שמציע רש"י לפסוק יג: 'שמותרת אני לך לפי שנתעברה בי אמי כשהיא נכרית יפת תואר שלקחה דוד במלחמה, ומי שיש לו בן או בת מן השפחה אינו בנו לכל דבר'.
- 4 ישנן הקבלות, לשוניות וענייניות, בין אונס תמר לאונס דינה בבראשית לד. עמדו על ההקבלות בין הסיפורים, ותנו דעתכם להבדלים ביניהם. התמקדו ביחסים בין אמנון ותמר ובין דינה ושכם קודם האונס ולאחריו. כיצד הקבלה זו משפיעה על שיפוטו של מעשה אמנון?

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגנרט
The Sodie Rennet Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

02-5944555 • טל': perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים

5 עיקרו של הפרק מוקדש לדברי האישה התקועית לדוד. דברים אלה מנוסחים בשפה גבוהה ומליצית, ובחלקם קשים להבנה. נעקוב אחר שלבי השיחה ונעיין בהם:

(א) הכנת האשה לשיחה בידי יואב (א-ג).

שימו לב לדמיון בין תיאור התחזות האשה (ב) לבין תיאור אבלו של דוד (ג,לז).

(ב) הצגת האירוע בידי האשה והסכמתו הראשונה של דוד (ד-ח).

מה הנימוק שמעלה האשה להתנגדותה לגאולת הדם? קיימת הקבלה בין סיפורנו לסיפור רצח הבל (בראשית ד,ח). מה תפקיד הקבלה זו בדברי האשה? ראו את דברי ה' לקין (ד,טו).

(ג) בקשה שנייה והסכמת דוד (ט-י).

האשה לוקחת על עצמה את האחריות לתוצאות אי גאולת הדם. מה היתרון בתגובתו השנייה של דוד על פני הראשונה?

(ד) בקשה שלישית והסכמת דוד (יא).

רד"ק: 'רצתה לומר שיוציא שבועה מפיו שלא יומת בנה'

(ה) חשיפת הנמשל בידי האשה (יב-יז).

אברבנאל: 'האשה סדרה המשל עד כאן, ואחר שהשיגה כוונת דרושה מהצלת בנה במה שנשבע לה המלך שלא יפול משערת ראש בנה ארצה ביארה הנמשל וכוונת דבריה שהוא עניין אבשלום.'

רד"ק: 'כולנו סופנו למות, וכמו המים הניגרים ארצה אשר לא יאספו אחרי השפכים... כן נפשות בני אדם לא יאספו עוד אל הגוף מדרך הטבע... ואין על האדם להרבות שפיכות דם אלא למעטו כמו שיוכל.'

6 פסוקים כה-כז אלה משמשים הכנה ורקע לסיפור מרד אבשלום חשבו, מה משמעות שילובם כאן? תנו דעתכם לפסוקי המסגרת (כד; כח). (השוו לקמן יח,ט ומשנה סוטה א,ח: 'אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו').

"וַיְבִינוּ בַּמֶּקְרָא" < הרחבה

"ואני אנא אוליך את חרפתי"

קולה הנוקב של תמר נשמע בסיפור כשהיא מתאמצת בכל נפשה ובכל מאודה למנוע את האונס. נקשיב לדבריה: "אל אָחִי אֵל תִּעֲנֵנִי כִּי לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּיִשְׂרָאֵל: אֵל תַּעֲשֶׂה אֶת הַנְּבִלָה הַזֹּאת. וְאֲנִי אָנֹכִי אֹלֵיךְ אֶת חֲרַפְתִּי וְאֶתָּה תִּהְיֶה כְּאֶחָד הַנְּבִלִים בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה דַּבֵּר-נָא אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנַעֲנִי מִמֶּנִּי". היא פותחת במילה "אל", החוזרת שלוש פעמים, כעין זעקה. המילה בתחילת הפסוק תלויה באוויר כשלילה מוחלטת. המילה הבאה, "אָחִי", מדגישה את הקרבה המשפחתית והרגשית שבגללה ראוי אמנון להיענות לתחנוניה ולא להתאכזר אליה. "אל תִּעֲנֵנִי" - גינוי חריף של המעשה. "כי לא יַעֲשֶׂה כֵן בְּיִשְׂרָאֵל: אֵל תַּעֲשֶׂה אֶת הַנְּבִלָה הַזֹּאת" תמר פונה לחוש המוסרי של אמנון: "לא יעשה כן במקומו" אין כתיב כאן, אלא "בישראל!" אצל יהודים שהם "ביישינים, רחמנים וגומלי חסדים" אסור שיקרו דברים כאלה.

המשך בעמוד הבא

"וְאָנִי אָנֹכִי אֶת חֲרַפְתִּי וְאֶתֶּה תְּהִיָּה כְּאֶחָד הַנְּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל" לשאלה רטורית זו יש כוח רב. היא הופכת את החרפה למוחשית בעיני אמנון, ומנסה לגרום לו לחשוב על העתיד. תמר, בת המלך, לא תוכל להימלט מהבושה ואמנון יהפוך מאדם בעל מעמד לפושע: "כְּאֶחָד הַנְּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל". לבסוף היא מציעה תחליף: "וְעַתָּה דַּבֵּר-נָא אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנַעֲנִי מִמֶּךָ".

אך אומץ הלב, התבונה והמאמצים של תמר אינם מועילים "וְלֹא אָבָה לְשִׁמְעַת בְּקוֹלָהּ וַיִּחְזַק מִמֶּנָּה וַיַּעֲנֶנָּה וַיִּשְׁכַּב אִתָּה". מן הפסוק משתמע שהיא נאבקה לא רק ברוחה, אלא גם בגופה.

מיד לאחר הפשע הופכת ה"אהבה" לשנאה גדולה. אמנון משליך אותה החוצה ככלב - "שִׁלְחוּ נָא אֶת זֹאת מֵעַלֵי הַחוּצָה וְנַעַל הַדָּלֶת אַחֲרֶיהָ". תמר שמה אפר על ראשה וקורעת את כתונת הפסים אשר עליה. כתונת הפסים מסמלת את המעמד האצילי שנגזל ממנה, והקריעה היא סמל לקריעת בתוליה. "וַתִּלְךְ הַלַּיְלָה וַיִּעַקָה".

ומה הייתה התגובה בישראל? "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד שָׁמַע אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּחַר לוֹ מְאֹד". "המלך דוד", ולא דוד אביה ששלח אותה לאמנון אחיה. דוד לא דיבר עם אמנון ולא העניש אותו. יש הסברים פסיכולוגיים ותיאולוגיים רבים להסביר את התנהגותו של דוד. חז"ל שופכים אור על השתיקה הן ברובד האגדי וברובד ההלכתי.

"טוב כעס משחוק... אמר שלמה: טוב היה לו אם כעס דוד אבא על אמנון קמעא משחוק ששחקה עליו מידת הדין..." (קה"ר ז:).

אולי כעס מצד האבא היה מונע את מידת הדין אך השתיקה גרמה לאלימותו של אמנון להוביל לאלימות נוספת. נכונותו של דוד לעבור לסדר היום על המעשה הנפשע של בנו, המיטה אסון עליו, על שושלתו ועל העם כולו.

מן הגמרא ורש"י עולה שעם ישראל לא עבר לסדר היום והגיב לפשע:

"תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה: גדר גדול גדרה תמר באותה שעה. אמרו: לבנות מלכים כך - לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה, אם לצנועות כך - לפרוצות על אחת כמה וכמה. אמר רב יהודה אמר רב: באותה שעה גזרו על הייחוד, ועל הפנויה" (סנהדרין כ"א ע"א)

הגמרא מספרת שכאשר נוכחו לדעת שמעשים כאלה יכולים לקרות בישראל, ואפילו בבתים הכי טובים, גזרו גזרות שמטרתן להגן על בנות ציון. רש"י מרחיב ומבאר כיצד צעקתה של תמר עוררה את הנשים: "גדרה תמר - בדמעתה וזעקתה, ונהגה עצמה בבזיון, נשאו שאר נשים קל וחומר בעצמן: מה בנות מלכים אירע קלקול זה, בהדיוטות על אחת כמה וכמה". דברים מדהימים! רש"י, אב לשלוש בנות, מתאר כיצד דמעתה וזעקתה של תמר האומללה הותירו רושם בלבו של ציבור הנשים, אשר באותה שעה נשאו קל וחומר בעצמן. הן הרימו קול זעקה ציבורית, שבעקבותיה גזרו חכמי אותו דור על הייחוד ועל הפנויה. באותה שעה הם קמו, ובלי כל היסוס קבעו גדרי התנהגות ציבוריים - כדי למנוע ניצול, אלימות וסבל, כדי להגן על נשים בציון ועל בתולות בערי יהודה.

(ד"ר בריינה יוכבד לוי)

